Frank János (1925–2004)

Janó

Ezt a nekrológot is neki kellett volna megírni kedves lapjába, hogy méltó legyen hozzá.

Zöldfülű, végzős művészettörténész voltam a hatvanas évek közepén, amikor megismertem Szántó Piroska kiállításán a Csók Galériában. Tátott szájjal hallgattam a Piroska és Janó között zajló, szeretetteljes iróniában bővelkedő diskurzust, és sok mindent nem értettem. Janó több síkon, laza asszociációkkal tűzdelve beszélt (ma ezt hipertextnek hívnák), hozzá kellett szokni, de azután nem volt megállás.

Frank János akkoriban különös álruhát viselt: egy angol bankár jelmezét. Elegáns szürke öltönyében, szegett szélű kalapjában fekete paraplével nem csoda, hogy a kocsmában több alkalommal ellenőrnek nézték. Azt már nehezebb felidézni, hogyan alakult át ez az öltözék fokról fokra farmernadrággá és dzsekivé, melyet tollak tárolására szolgáló övtáska egészített ki. A műcsarnoki fiatal kollégák ámulva figyelték ezt a csodálatos átalakulást, amelyben nem volt semmi póz, semmi erőltetett gesztus.

Mindent tőle tanultunk. Nemcsak azt, hogy „a tárlatot rendezi valaki" (ez egy kötetének is a címe), hogy a művészettörténész kritikai szerepe a műtermi válogatásnál kezdődik, hogy a kiállítóterembe nem rakunk aszparáguszt és pálmafát, és a festmény nem lehet a szobor háttere, hogy a képcédulát milyen távolságra helyezzük el a falon, hogy milyen a szabályos műtárgyjegyzék, életrajz, és egyáltalán, hogyan kell egy katalógust tisztességesen megszerkeszteni, hogy az általa írt teremőr-kódex szerint „a teremőr szolgálatban nem eszik, nem köt pulóvert, és nem vezet tárlatot", hogy még a középszerű művész anyagából is ki lehet válogatni a legjobbat, és ez a rendező kötelessége, hogy a tárlatnak nemcsak verniszázsa, de finisszázsa is van, hogy az utolsó nyitvatartási napon illik a művésznek és a rendezőnek egyaránt megjelenni.

Stílust tanultunk tőle, kitartást, túlélést. Ez utóbbiban volt gyakorlata, nemcsak a munkatábor hosszú menetelését illetően, ahol Radnóti útját járta be, de sikerült megszöknie, hanem később is, amikor alkalmatlan főnökök dirigáltak neki. Nem szívesen beszélt erről, nem csinált magából sem hőst, sem áldozatot.

Hajnalban kelt és kopogta le klasszikus írógépén cikkeit, interjúit, gyorsan elvégezte a kötelező adminisztrációt, hogy azután kiszabadulva járja a várost, a műtermeket, melyeket neki sikerült „szóra bírni" (az *ÉS* olvasói emlékezhetnek erre a nagyszerű sorozatra).

Talán kevesen tudják, hogy eredetileg építésznek készült, és a Műegyetemet cserélte fel a bölcsészkarra. Szentendrei muzeológus éveiről és a kiállításrendezői hőskorszakról már egy kicsit többet tudunk az *ÉS*-ben közölt élvezetes visszaemlékezésekből.

A művészek és a művészet szeretete adott neki lelki muníciót ahhoz, hogy évekig elviselje a butaságot, a mellőzöttséget, a méltánytalanságot. Játszotta a különcöt, mert tudta, hogy lassan eljön az ő ideje. A Henry Moore-, a Chagall-, a Léger-kiállítás, a Kisplasztikai Triennále, az országos tárlatok, melyeknek zűrzavarában képes volt értelmes rendet rakni.

Remek kvalitásérzékével olyan korszakban írt Harasztyról, Lugossy Máriáról, Makoveczről, Berczeller Rezsőről, Vilt Tiborról, Ország Liliről, Román Györgyről, a magyar „eleven textil" mozgalom szereplőiről és sok minden másról, amikor annak ideje volt, megelőzve a későbbi rajongókat.

Egyik alapvető kötetének címét idézve *(Tárlatok és szertartások)* tudjuk, hogy számára ez a munka valóban szertartás volt, volt koreográfiája és dramaturgiája.

Azt, hogy mindennek meg kell adni a módját, azt is tőle tanultam.

Már nem emlékszem, hogy sok évvel ezelőtt milyen alkalomból lázadoztam, amikor azt mondta: „Jegyezze meg, hogy ceremóniák nélkül morálisan tönkremegyünk."

Megjegyeztem, megjegyeztük Janó, egy életre...

Néray Katalin

Mindenki kortársa elutazott

Janó. Mindenki így ismeri és emlegeti. Neve művészettörténeti fogalom. Kiváló művészeti író, kiállításrendező és kedélyes, életszerető ember, akinek szűkebb családja a művészet. Hihetetlen és nehéz leírni: *volt.*

Szerencsés vagyok, hogy a barátjává fogadott, hogy kollegájaként kezelt, engem, aki az unokája lehetnék. Ha kérdeztem, személyes élményeit, megesett történeteit mesélte el a már legendává vált művészekről, és ezekből a történetekből mindig akadt. Élő történelemkönyv volt, minden szava hiteles dokumentum. Bármiről mesélt, mindig derűs történetek kerekedtek, mert szerette az életet, és mindenben meglátta a jót. Az egész életet úgy élte, mintha egy élményekkel teli utazáson venne részt. Emlékszem, egyszer Radnóti Miklós kapcsán szóba került a munkaszolgálat, hogy ő akkor látta Radnótit közelről. De arról is úgy beszélt, mintha nyaraláson lett volna.

Élményszerűen írt, éppúgy, ahogy mesélt. Írásait olvasva szinte hallom a hangját, közvetlen előadásmódja azonban mindig pontos fogalmazással társul.

Frank Janó etalon. Művészek között élt, személyes ismerősei voltak a művek. Az utolsó, sőt talán egyetlen, ahogy ő nevezte magát: „mezítlábas művészettörténész", aki vette a fáradságot, és műtermekbe járt (bár ő azt mondaná erre: az nem volt fáradság!). Tőle tanultam én is ezt a munkamódszert, hogy a kortárs művészetet a műtermekben kell „kutatni". S neki köszönhető, hogy a táskámban (mint ahogy az „művészettörténészeknél kötelező") mindig van papír, ceruza és mérőszalag (sőt néha kalapács is).

Soha nem kapott egyetemi katedrát, de mégis tanított. Azzal, amit mesélt, s azzal is, ahogyan mesélte. S azzal is, (a)hogy dolgozott. Az utolsó pillanatig aktív maradt; írt, kiállításokat nyitott meg. Talán ezért sem érezte senki a korát.

Két nappal korábban volt a születésnapja. A hetvenkilencedik. Telefonon köszöntöttem. Tréfált, mint mindig. Eszembe sem jutott, hogy most hallottam utoljára.

Frank Janó, mindenki kortársa. Örökre elutazott.

Szeifert Judit

KUNSTÁR CSABA RIPORTJA:

Diákmorzsoló

Különös helyzet alakult ki a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen: egy tanár a joghallgatókat, a diákok pedig az egyetemet fenyegették meg perrel. A tanulók megalázónak érzik némely tanár vizsgáztatási módszerét, valamint azt állítják: a felsőoktatási intézmény nem teremtette meg számukra a megfelelő vizsgakörülményeket. Az ügyet Takács Albert ombudsman vizsgálja.

T. tanár úr néhány bágyadt pillantás után ülve elaludt. Szundikálását egy izzadó tenyerű hallgató zavarta meg, aki – vizsga lévén – a polgári jogban szerzett ismereteinek mélységéről próbálta meggyőzni oktatóját. A szendergéséből felriasztott tanerő a feleletet – az egyetemista nem kis megdöbbenésére – elégtelenre értékelte.

A Pázmány Péter Katolikus Egyetem polgári jogi tanszékén más, cifra vizsgakalandok is megestek a hallgatókkal.

„Előfordult, hogy egyik tanárom gameboy-jal játszott, és feleletem sikerét a játékban nyújtott teljesítményétől tette függővé", számolt be egy huszonéves lány, akinek esetében ez „game over"-t jelentett. Egy másik joghallgató elmondása szerint előfordult az is, hogy a vizsgáztató egy tesztet azért minősített elégtelenre, mert a dolgozathoz rossz javítókulcsot alkalmazott. A tanár annak ellenére bevéste az indexbe az egyest, hogy a hallgató mindezt szóvá tette, és a tévedést korrigálták.

Pázmányos diákok beszámolói szerint több esetben előfordult, hogy a „számonkérés" egy-két órát csúszott, ám a sietősre fogott vizsga nyolcvanszázalékos bukási aránnyal végződött. Az egyik oktató sajátos módszerrel „tizedelte" meg a vizsgára feliratkozott jogászhallgatókat: a tanterembe öt embert hívott be, majd húsz percre eltávozott, visszajött és mindenkit kivágott; a következő ötösnél ugyanezt ismételte meg.

A katolikus egyetem három levelezős hallgatója a méltatlanságokat megelégelve Takács Albert ombudsmanhoz fordult. Lebedy Zsuzsanna, Mészáros József és Veszeli Gábor szerint megalázó az eljárás, hogy egyes tanárok nem a tudásra, hanem „pofára" osztályoztak. Másrészt – tették hozzá – az egyetem nem biztosította számukra a megfelelő vizsgakörülményeket. A Pázmányon – más egyetemekhez hasonlóan – a Neptun számítógépes rendszert használják a feliratkozásra.

„Ha nem vagy elég gyors, könnyen előfordul, hogy egy-két tárgyból már nem tudod magad regisztráltatni, egészen egyszerűen, mert nincs hely", számolnak be a diákok a vizsgaidőszak „túlélő"-tapasztalatairól.

A nevüket is vállaló hallgatóknak a polgári jogi tanszék két oktatójával gyűlt meg a bajuk: T. tanár úrral, aki – mint állítják – „illuminált állapotban" vizsgáztatott, valamint az abortuszellenességéről elhíresült Jobbágyi Gábor tanszékvezetővel. A hallgatók a méltánytalanságokról írásban számoltak be a jogi kar dékánjának.

„Szeretnénk elérni, hogy a tanintézmény kövessen meg bennünket", mondja Veszeli Gábor.

„Mivel a tanulás a munkám rovására történt, komolyan gondolkodom azon is, hogy kártérítési pert indítok az egyetem ellen", jelezte Mészáros József, milyen jogi lépéseket fontolgat a jogi kar ellen.

T. tanár úr mindeközben kilátásba helyezte, ha még egy ilyen eset előfordul, személyiségi jogi pert indít az őt támadók ellen. Hogy ezt miért nem teszi meg, szerettük volna megkérdezni Jobbágyi Gábor tanszékvezetőtől, ő azonban elzárkózott a nyilatkozattól.

Bándi Gyula dékán ugyanakkor úgy vélekedik, minden egyetemen vannak „húzós" tanszékek; a Pázmányon ilyen a polgári jogi tanszék. *„Más intézményben például ötödévben rántották meg egy tárgyból az évfolyam csaknem nyolcvan százalékát"*, magyarázza a dékán, aki szerint a hallgatók lejáratták az egyetemet, ezért inkább nekik kellene bocsánatot kérniük az intézménytől.

A diákok által az Országgyűlési Biztosok Hivatalába beadott panasz ügyében Takács Albert vizsgálatot rendelt el.

„A felsőoktatás alulfinanszírozott, ezért az egyetemeknek és főiskoláknak érdekük, hogy minél több új kart, illetve szakot indítsanak, ezáltal minél több hallgatót vegyenek föl, akik után megkapják az állami normatívát", állítja Barthel-Rúzsa Zsolt, a Hallgatói Önkormányzatok Országos Konferenciájának elnöke (HÖOK). A tömeges „visszatapsolással" a felsőoktatási intézmények gyakorlatilag meghosszabbítják az egy-egy hallgató után kapott állami támogatást; az egyetemnek anyagilag jó, ha nem öt, hanem adott esetben hat év alatt fejezik be a diákok tanulmányaikat.

A kilencvenes évek első felében megindult a felsőoktatás „tömegesedése", tehát az intézmények a minél nagyobb állami hozzájárulás fejében szinte minden jelentkezőt felvettek. Természetesen ezzel együtt növekedett a lemorzsolódás is, amelynek mértéke a kilencvenes évek második felére az állami iskoláknál inkább csökkenő tendenciát mutatott. Ugyanakkor a statisztika szerint az egyházi felsőoktatási intézmények esetében növekedést lehetett megállapítani. Például a természettudományi egyetemeken a lemorzsolódási arány a kilencvenes évek közepének húszszázalékos arányáról tíz százalékra, a műszaki egyetemeknél a közel ötvenszázalékos arányról negyven százalék alá csökkent. Az orvosegyetemeken nagyjából huszonöt százalék körül stagnált. Az alapítványi felsőoktatási intézmények esetében is némi csökkenést lehetett megállapítani: harmincöt százalékról huszonötre. Az egyházi felsőoktatási intézmények esetében a kilencvenes évek második felére viszont tizenöt százalékról húsz százalék fölé emelkedett a lemorzsolódás, ami nem mondható kiugróan magasnak. A szakemberek szerint az elmúlt évtized második fele az egyházi oktatási intézményeknek egy jelentős felfutási időszaka, amikor bizonyítani akarták létrehozásuk jogosságát, s így nincs kizárva lemorzsolódási jellemzőik megváltozása a 2000-es években.

A HÖOK-hoz évente egy-két tucat panasz érkezik a vizsgáztatással kapcsolatosan.

„A diákszervezet csupán ajánlásokat tud megfogalmazni, de a felsőoktatási törvény tavaly nyári módosítása lehetővé teszi, hogy közvetlenül bírósághoz forduljanak a hallgatók", hívja fel a figyelmet a jog adta orvoslási lehetőségre a HÖOK elnöke, aki ezzel a fajta „diákkurázsival" eddig még nem találkozott.

„Őrültségnek tartom azt, ha valaki bírósághoz fordul. Ha igaza is van az illetőnek, szinte biztos, hogy nem fog diplomát szerezni az adott tanintézményben", állítja egy Dávid nevű joghallgató. *„A diákok többnyire úgy vélekednek, hogy ezeket a kis megaláztatásokat inkább elszenvedik"*, osztja meg tapasztalatait Barthel-Rúzsa Zsolt, aki szerint nem annyira sötét a kép, hiszen az oktatók nagy része reálisan értékeli tanítványaik tudását.

„Amióta világ a világ, így működnek az egyetemek, hogy a hallgatók egy része az évek során lemorzsolódik", vélekedik erről Lukács Péter oktatási kutató. Egyedül az ötvenes években büntették meg a tanárokat azért, ha a nép pénzét herdálták azzal, hogy megbuktatták az egyetemi hallgatókat. Lukács Péter szerint természetes folyamat az, ha nem egy meghatározott idő – öt év – alatt fejezik be tanulmányaikat az egyetemisták.

„A hazai felsőoktatás minőségét sokkal inkább veszélyezteti az az intézményi magatartás, amely a hallgatókat alacsony szintű tudásuk ellenére is igyekszik csak azért megtartani, mert ezzel lehet megőrizni egyébként nem keresett szakokat, tanszékeket, karokat vagy forrásokat", vélekedik erről Polónyi István oktatáskutató. Szerinte a lassan megszűnő felvételi nyomán ma már nem egy mindent meghatározó felvételi vizsga dönti azt el, hogy valakiből diplomás lesz-e, vagy sem. Ezzel viszont törvényszerűen együtt jár, hogy a képzés során dől el az, hogy valaki elegendő képességgel, motivációval, szorgalommal rendelkezik-e a diploma megszerzéséhez.

„Azt gondolom, hogy a lemorzsolódás törvényszerű velejárója a nyitott felsőoktatásnak", állítja a szakember, aki szerint problematikus, hogy a hazai felsőoktatásban hiányzik a „több kimenet" rendszere, tehát aki kibukik, az addig tanultakat nem tudja papírra, azaz valamilyen részvégzettségre váltani. *„Azzal, hogy egyetértek a szigorúbb, minőségi képzéssel, s az ezzel járó esetleges lemorzsolódással, az nem jelenti azt, hogy egyetértek a hallgatók jogait tiszteletben nem tartó oktatókkal vagy vizsgáztatással"*, tette hozzá Polónyi István.

A szakember szerint a hallgatói jogok érvényesítésében jelentős előrelépést jelentett az új szabályozás. Úgy véli, a hallgatóknak igen jelentős jogaik és érdekérvényesítési lehetőségeik vannak, a vezető testületekben való részvételtől az intézményen belüli jogorvoslaton keresztül a bírósághoz való fordulásig. E fórumok egyike sem teszi lehetővé azonban, hogy a hallgató a vizsgaeredményét kifogásolja. A felsőoktatási törvény szerint ugyanis a hallgatónak joga van a tanulmányi követelmények teljesítésére vonatkozó értékelés kivételével a felsőoktatási intézmény döntése, intézkedése vagy mulasztása ellen felülbírálatot kérni, s ennek intézményi elutasítása esetén bírósághoz fordulni. *„A vizsga körülményeit, a vizsgáztató magatartását, a vizsgáztatás szabályait lehet, de a vizsgaosztályzatot nem lehet ily módon megtámadni, tegyük hozzá azért, hogy szerencsére"*, állítja Polónyi István, aki nem szívesen gondolna bele abba, hogy milyen is lenne az a felsőoktatás, ahol a hallgatók a bíróságon megtámadhatnák a vizsgán kapott osztályzataikat.

MODERNizmusok

Európai grafika 1900–1930

A stuttgarti Staatsgalerie és a Magyar Nemzeti Galéria grafikai gyűjteményének közös kiállítása. Megnyitó: június 18-án, 16 órakor. Megnyitóbeszédet mond Michael Sieber és Hiller István. A tárlat megtekinthető június 18-tól szeptember 12-ig a Budavári Palota C épület, földszinti kiállítótermeiben.